

Date: 11th January-2025

STEREOTIPLAR VA DISKRIMINATSIYA: IJTIMOY PSIXOLOGIK TUSHUNCHALAR

Abdurashidova Gavhar

Osiyo xalqaro universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Stereotiplar va diskriminatsiya insonlar o'rtasidagi ijtimoiy aloqalar va munosabatlarda keng tarqalgan, ammo salbiy ta'sirlar keltirib chiqaradigan psixologik tushunchalardir. Ushbu maqolada stereotiplar va diskriminatsiyaning qanday shakllanishi, ularning ijtimoiy tizimdagi o'rnini, shaxslar va guruhlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga qanday ta'sir qilishiga oid masalalar tahlil qilinadi. Stereotiplar va diskriminatsiya insonlar o'rtasidagi ajralishni kuchaytirishi, ijtimoiy adolatsizlikka olib kelishi va jamiyatda tengsizlikni yanada kuchaytirishi mumkin. Ushbu maqola stereotiplarning shakllanishi, uning turli shakllari, diskriminatsiyaning ijtimoiy va psixologik jihatlari, hamda bu jarayonlarning jamiyatda qanday namoyon bo'lishini ko'rib chiqadi. Maqola, stereotiplar va diskriminatsiyani bartaraf etish va ularni kamaytirish uchun amalga oshirilishi kerak bo'lgan ijtimoiy va psixologik strategiyalarni ham tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: Stereotiplar, diskriminatsiya, ijtimoiy psixologiya, ijtimoiy tenglik, irqiy diskriminatsiya, jinsiy diskriminatsiya, guruhlar, ijtimoiy adolatsizlik, stereotiplarning kamaytirilishi, jamiyatdagi o'zgarishlar.

Kirish:

Stereotiplar va diskriminatsiya – bu ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy munosabatlarning asosiy tushunchalaridan biridir. Stereotiplar insonlarning boshqalarga nisbatan shakllangan umumlashtirilgan va ba'zida noaniq fikrlaridir, bu fikrlar turli ijtimoiy guruhlar (masalan, etnik, jinsiy yoki yosh guruhlari) haqidagi qarashlarni ifodalaydi. Diskriminatsiya esa, bu stereotiplarga asoslanib, shaxslar yoki guruhlariga nisbatan nohaq yoki noxush munosabatlar ko'rsatishdir. Stereotiplar va diskriminatsiya ko'pincha bir-biriga bog'liq bo'lib, odamlarning jamiyatdagi o'rnini, ijtimoiy tizimlarda boshqalar bilan munosabatlarini va o'zlarini qanday his qilishlarini shakllantiradi. Bu tushunchalar, shuningdek, shaxslar o'rtasida adolatsizlik va tengsizlikni kuchaytirishi, ijtimoiy noroziliklarni keltirib chiqarishi va jamiyatdagi ijtimoiy ierarxiyani mustahkamlashi mumkin.

Asosiy qism: Stereotiplar, odatda, ijtimoiy guruhlarning turli xususiyatlari, xulq-atvorlari yoki tashqi ko'rinishlariga asoslanadi. Bu fikrlar ko'pincha asoslantirilmagan yoki noto'g'ri bo'lib, guruhning barcha a'zolariga bir xil baho berishni anglatadi. Misol uchun, bir guruhning barcha a'zolarini salbiy xulq-atvorlar bilan bog'lash, stereotiplarning yaqqol namunasidir. Stereotiplar turli shakllarda bo'lishi mumkin: irqiy, jinsiy, etnik, diniy yoki milliy guruhlar bilan bog'liq. Har bir stereotip odatda guruhning ijtimoiy, iqtisodiy yoki siyosiy holati bilan bog'liqdir. Masalan, ba'zi stereotiplar etnik yoki irqiy guruhlariga nisbatan ko'rsatilgan nohaq munosabatlarga asoslanadi va bu guruhlar jamiyatda ozchilik yoki past darajada baholanadi.

Date: 11th January-2025

Stereotiplar ko'plab ijtimoiy va psixologik omillar bilan shakllanadi. Shaxslar o'zlarining ijtimoiy guruhlarini boshqalar bilan taqqoslab, ba'zida ba'zi o'xshashliklar yoki farqlarni ko'rib chiqadilar. Bu farqlar ko'pincha ijtimoiy ta'sirlar, madaniy qadriyatlar yoki tarixiy jarayonlar orqali mustahkamlanadi. Shu bilan birga, stereotiplar ko'pincha madaniyatda joylashgan normativlar va qadriyatlar orqali kuchaytiriladi. Masalan, ayrim jamiyatlarda ayrim irqiy yoki jinsiy stereotiplar mavjud bo'lib, ular ijtimoiy munosabatlarda o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Stereotiplar bilan bog'liq bo'lgan diskriminatsiya shaxslar o'rtasidagi nohaq farqni anglatadi. Diskriminatsiya, bir guruhga nisbatan boshqa guruhga nisbatan kamsituvchi yoki imtiyozli munosabatlarni ifodalaydi. Diskriminatsiya turli shakllarda bo'lishi mumkin, jumladan irqiy diskriminatsiya, jinsiy diskriminatsiya, yoshga qarshi diskriminatsiya va boshqalar. Irqiy diskriminatsiya, masalan, bir irq yoki etnik guruhni boshqa guruhga nisbatan past darajada baholash va jamiyatda ular uchun teng huquqlarni cheklashni anglatadi. Jinsiy diskriminatsiya esa, erkaklar yoki ayollar o'rtasidagi nohaq farqlarni ko'rsatadi, bunda bir jins boshqasidan ijtimoiy, iqtisodiy yoki siyosiy jihatdan yuqori qo'yiladi.

Stereotiplar va diskriminatsiya o'rtasidagi aloqaning eng muhim jihati shundaki, stereotiplar diskriminatsiyaga asos bo'lib xizmat qiladi. Aksincha, diskriminatsiya stereotiplarning kuchayishiga olib keladi, chunki odamlar boshqalarga nisbatan salbiy stereotiplar bilan munosabatda bo'lishadi, bu esa jamiyatda yanada chuqurroq nohaqliklarni va tengsizliklarni yuzaga keltiradi. Bu jarayonlar o'zaro mustahkamlanib, jamiyatda uzoq muddatli ijtimoiy muammolarni keltirib chiqaradi. Shuningdek, stereotiplar va diskriminatsiya shaxsning o'z-o'zini baholashini, psixologik holatini va boshqa odamlar bilan o'zaro aloqalarini salbiy ta'sir qiladi. Bu o'zgarishlar shaxslarning o'zligini anglashiga va jamiyatga bo'lgan munosabatlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Stereotiplarni va diskriminatsiyani kamaytirish uchun bir nechta ijtimoiy va psixologik strategiyalar mavjud. Ularning eng asosiylaridan biri – ta'lim va o'qitish orqali stereotiplar va diskriminatsiyaning salbiy ta'sirlarini tushuntirishdir. Ijtimoiy va madaniy farqlarni anglash va hurmat qilish, shuningdek, individual va guruhning o'zaro aloqalarini yaxshilash orqali stereotiplarni kamaytirish mumkin. Jamiyatda tenglikni va ijtimoiy adolatsizlikni bartaraf etishni ta'minlash uchun davlat va xususiy sektorlar ham birgalikda ishlashlari zarur.

Xulosa:

Stereotiplar va diskriminatsiya jamiyatdagi nohaqliklar va tengsizliklarni keltirib chiqaradigan asosiy psixologik jarayonlardir. Stereotiplar odamlarga yoki guruhlariga nisbatan ba'zi umumlashtirilgan va noto'g'ri qarashlar bilan bog'liq bo'lib, diskriminatsiya esa bu qarashlarga asoslanib, nohaq yoki kamsituvchi munosabatlar ko'rsatishni anglatadi. Stereotiplar va diskriminatsiyaning ijtimoiy va psixologik ta'siri ko'plab ijtimoiy muammolarni yuzaga keltiradi, bu esa jamiyatda adolatsizlikni kuchaytiradi. Ushbu tushunchalarni kamaytirish uchun ta'lim, ijtimoiy farqlarga hurmat va teng huquqlarni ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Shunday qilib, stereotiplar va diskriminatsiyani bartaraf etish jamiyatning rivojlanishi va o'zgarishlariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Date: 11th January-2025

ADABIYOTLAR:

1. Abdurashidova, G. (2024). O'QUVCHILARDA DESTRUKTIV XULQ KO'RINISHLARINING PAYDO BO'LISHI VA UNING OLDINI OLISH CHORALARI. *Medicine, pedagogy and technology: theory and practice*, 2(9), 651-659.
2. Abdurashidova, G. (2024, May). O 'smirlarda destruktiv xulq ko 'rishlari shakllanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. In *CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD* (Vol. 1, No. 4, pp. 5-7).
3. Икромова, С. А. (2024). ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ПСИХОЛОГИИ В ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 26-31.
4. Ikromova, S. A. (2024). INTELLEKT VA IQBOL: KOGNITIV PSIXOLOGIYA. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 99-104.
5. Икромова, С. А. (2024). ОСНОВНЫЕ ОБЩИЕ ПОНЯТИЯ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПСИХОЛОГИИ. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 20-25.
6. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ МОЛОДЕЖИ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ КРИЗИСЫ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 29-35.
7. Икромова, С. А. (2024). ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ И ПАМЯТЬ ЧЕЛОВЕКА. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 59-65.
8. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIK SALOMATLIK VA UNING JAMIYATDAGI ROLI. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 93-98.
9. Икромова, С. А. (2024). КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ И ТЕРАПИЯ ЛЮДЕЙ В СОЦИАЛЬНОЙ СРЕДЕ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 8-14.
10. Икромова, С. А. (2024). ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПСИХОЛОГА. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 63-68.
11. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ И ИХ РЕШЕНИЯ. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 46-52.
12. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIK YORDAMNING ASOSIY USULLARI: MASLAHATLASHUV VA TERAPIYA. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 87-92.
13. Ikromova, S. A. (2024). EMOTSIYALAR VA ULARNING PSIXOLOGIK TA'SIRI. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 105-110.
14. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIK MUAMMOLAR VA ULARNING DAVOLASH USULLARI. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 75-80.
15. Икромова, С. А. (2024). ЭМОЦИИ И ИХ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ЭФФЕКТЫ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 49-55.

Date: 11th January-2025

16. Ikromova, S. A. (2024). SHAXSIYAT PSIXOLOGIYASI VA UNING SHAKLLANISHI. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 62-67.
17. Икромова, С. А. (2024). ФРЕЙД И ЕГО ВКЛАД В НАУКУ ПСИХОЛОГИЯ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 43-48.
18. Ikromova, S. A. (2024). KOGNITIV PSIXOLOGIYA: BILISH JARAYONLARI VA XOTIRA. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 81-86.
19. Икромова, С. А. (2024). ЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ ОПЫТЫ ЧЕЛОВЕКА И ПРОЦЕСС НИМИ УПРАВЛЕНИЯ. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 14-19.
20. Икромова, С. А. (2024). ПОВЕДЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА И ВНУТРЕННЯЯ МОТИВАЦИЯ. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 8-13.
21. Икромова, С. А. (2024). ОСНОВЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 22-28.
22. Икромова, С. А. (2024). РАЗЛИЧИЯ В МУЖСКОЙ И ЖЕНСКОЙ ПСИХОЛОГИИ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 1-7.
23. Ikromova, S. A. (2024). STRESS VA UNING PSIXOLOGIK TA'SIRI. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 68-74.
24. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ОТ ДЕТСТВА ДО ВЗРОСЛОСТИ. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 1-7.
25. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIK REABILITATSIYA VA MUAMMOLI SHAXSLAR BILAN ISHLASH. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 111-116.
26. Икромова, С. А. (2024). ГРУППЫ И СОЦИАЛЬНОЕ ВЛИЯНИЕ ЛЮДЕЙ В СОЦИАЛЬНОЙ СРЕДЕ R. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 32-38.
27. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ РЕАБИЛИТАЦИЯ, ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА И ВОССТАНОВИТЕЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 56-62.
28. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЯ ЛИЧНОСТИ И ВНУТРЕННИЙ МИР ЧЕЛОВЕКА. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 53-58.
29. Ikromova, S. A. (2024). TUG'ISH VA OTA-ONA VO'LISHNING PSIXOLOGIK ASOSI. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 117-122.
30. Икромова, С. А. (2024). КОГНИТИВНАЯ ПСИХОЛОГИЯ ПСИХИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ ЧЕЛОВЕКА. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 36-42.
31. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РОДИТЕЛЬСТВА. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 15-21.

Date: 11th January-2025

32. Икромова, С. А. (2024). СТРЕСС И ЕГО ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ВОЗДЕЙСТВИЕ НА ЧЕЛОВЕКА. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 39-45.
33. Ikromova, S. A. (2024). JINSIY PSIXOLOGIYA: ERKAK VA AYOL PSIXOLOGIYASI FARQLARI. Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system, 1(2), 277-282.
34. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIYADA ETIKA VA QONUNLAR: PSIXOLOGNING JAVOBGARLIGI. Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system, 1(2), 265-270.
35. Ikromova, S. A. (2024). YOSHLAR VA PSIXOLOGIK KRIZISLAR. Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system, 1(2), 283-288.
36. Ikromova, S. A. (2024). FREUD VA UNING PSIXOLOGIYA ILMIGA QO 'SHGAN HISSASI. Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system, 1(2), 319-322.
37. Ikromova, S. A. (2024). IJTIMOIIY PSIXOLOGIYA: GURUHLAR VA IJTIMOIIY TA 'SIRLAR. Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system, 1(2), 271-276.
38. Ikromova, S. A. (2024). IJTIMOIIY PSIXOLOGIYANING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI. PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI, 2(1), 193-196.
39. Akbarovna, I. S. (2024). BOSHLANG 'ICH SINFLARDA O 'QITISHDA MULTIMEDIA TEXNOLOGIYALARINING ROLI. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 108-113.
40. Akbarovna, I. S. (2024). BOLALARNING O 'QISH VA YOZISH KO 'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI USULLARI. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 120-125.
41. Akbarovna, I. S. (2024). BOSHLANG 'ICH TA 'LIMDA O 'YINLAR ORQALI O 'QITISH: AFZALLIKLAR VA USULLAR. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 126-131.
42. Akbarovna, I. S. (2024). BOSHLANG 'ICH TA 'LIMDA INTEGRATSIYALASHGAN YONDASHUVNING AHAMIYATI. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 114-119.
43. Akbarovna, I. S. (2024). STRESS, DEPRESSIYA VA BOSHQA RUHIY HOLATLARNING PSIXOLOGIYADAGI O 'RNI. Science, education, innovation: modern tasks and prospects, 1(3), 7-13.
44. Akbarovna, I. S. (2024). PSIXOLOGIK RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA ULARNING AHAMIYATI. Science, education, innovation: modern tasks and prospects, 1(3), 14-19.
45. Akbarovna, I. S. (2024). QAYTA ISHLASH JARAYONI, XOTIRA, FIKRLASH VA MUAMMONI HAL QILISH. Science, education, innovation: modern tasks and prospects, 1(3), 32-37.
46. Akbarovna, I. S. (2024). IJTIMOIIY MUNOSABATLAR, GURUH DINAMIKASI VA INSONLARNING IJTIMOIIY DAVRANISHLARI. Science, education, innovation: modern tasks and prospects, 1(3), 26-31.

Date: 11th January-2025

47. Akbarovna, I. S. (2024). EMOTSIYALARNI TANISH, IFODALASH VA BOSHQARISH USULLARI. *Science, education, innovation: modern tasks and prospects*, 1(3), 20-25.
48. Сайфуллаева, Н. Б. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ КЛАССНЫХ УРОКОВ. *Вестник науки и образования*, (15-3 (118)), 40-42.
49. Сайфуллаева, Н. Б. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ. In *НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ* (pp. 10-12).
50. Сайфуллаева, Н. Б. (2023). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КОМПЬЮТЕРНЫМ НАУКАМ. *Universum: технические науки*, (4-1 (109)), 41-43.
51. Toymurodov, A. (2023, December). MODERN INTERPRETATION OF PSYCHODIAGNOSTICS AND PSYCHOCORRECTION OF EXTREME SITUATIONS. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" SCIENTIFIC ADVANCES AND INNOVATIVE APPROACHES"* (Vol. 1, No. 5, pp. 71-79).
52. Toymurodov, A. (2023). BASICS OF PROVIDING PSYCHOLOGICAL SERVICES TO MILITARY PERSONNEL. *Академические исследования в современной науке*, 2(24), 148-152.
53. Fattullayeva, M. M. (2024). О ‘QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA ERTAKLAR O ‘QITISHNING NAZARIY VA METODIK ASOSLARI. *PEDAGOG*, 7(4), 243-248.
54. qizi Fattullayeva, M. M. (2024). INSONNING XULQ-ATVORI VA MOTIVATSIYASI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 301-306.
55. qizi Fattullayeva, M. M. (2024). YOSH VA PSIXOLOGIK RIVOJLANISH: BOLALIKDAN KATTALIKKA QADAR. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 295-300.
56. qizi Fattullayeva, M. M. (2024). PSIXOLOGIYANING UMUMIY TUSHUNCHASI VA ASOSIY SOHALARI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 289-294.
57. qizi Fattullayeva, M. M. (2024). INSONNING HISSIY TAJRIBALARI VA ULARNI BOSHQARISH. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 307-312.
58. qizi Fattullayeva, M. M. (2024). INSON PSIXIKASINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, 1(2), 313-318.
59. Fattullayeva, M. (2024). О ‘QUVCHILARNING SO ‘Z BIRIKMASI, GAP USTIDA ISHLASH KO ‘NIKMASINI O ‘STIRISH. *Medicine, pedagogy and technology: theory and practice*, 2(9), 534-542.
60. Kamilovna, R. N. (2021). Coaching approach at a mathematics lesson in grade 3 in the educational structure “equal partner”. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 10(1), 228-234.
61. Rajabova, N., & Fayziyeva, D. (2021). FOLKLORISM IN THE WORKS OF DILSHOD RAJAB. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 212-214).

Date: 11th January-2025

62. Rajabova, N. (2023). BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QITUVCHILARINING TADQIQOTCHILIK KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (*buxdu. uz*), 27(27).

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings

